

Ален дьо Беноа: Многополюсната глобализация е единствения начин за съхраняване на политическата и културна самобитност

Геополитика - 05 Март 2009

Известният френски философ, геополитик и писател Ален дьо Беноа (Фабрис ла Рош) е роден през 1943 в Сен Симфориен. Завършва философия и социология в Сорбоната. През 1969, в отговор на лявата вълна, заляла тогавашна Франция, създава интелектуалното движение на т.нар. „европейска нова десница“, формирало се около ръководената от него Група за изследване на европейската цивилизация (GRECE). През същата година оглавява списанието „Нувел екол“, а през 1973 – официалния орган на GRECE – списание „Елеман“. От 1988, под негова редакция, излиза и тематичният алманах „Кризис“.

Дьо Беноа е член на Френската академия, автор на над 50 книги и 3000 статии, преведени на почти двайсет езика. През 1978 получава Голямата награда на Академията за книгата си „Поглед отдясно: Критична антология на съвременните идеи“.

Сред по-известните му творби са „Европейските традиции“ (1982), „Проблеми на демокрацията“ (1985), „Против расизма“ (1992), „Комунизмът и нацизмът“ (1998), „Възстанието на културите: Европейски манифест за XXI век“ (1999) и др.

- Как бихте характеризирал сегашната глобална финансова криза?

- Традиционно е прието да се смята, че капитализмът се подхранва от кризите, които самият той поражда. Става въпрос обаче за цикличните или конюнктурни кризи, които действително са елемент от саморегулиращия се механизъм на капиталистическата система. За преодоляването им се използват вече отработени механизми за стабилизация. Днес обаче се сблъскваме със структурна криза, която е сходна с икономическия колапс от края на XIX век, Голямата депресия или петролната криза от 1973.

Съвременният капитализъм се развива на основата на англосаксонския модел, допускащ разрыв между реалната икономика и финансовата сфера, което в крайна сметка породи и финансовите балони. Освен това, англосаксонският модел доведе до нарастване мощта на акционерите, превърнали се в истинските собственици на големите предприятия, международните инвестиционни фондове и хеджовите фондове. Тези акционери се стремяха да получат максимална печалба за максимално кратки срокове. За целта, предприятията се прехвърляха в развиващите се страни, което позволяваше да се ограничат разходите за заплащане на квалифицираната работна ръка. В резултат от това ръстът на капитала престана на съответства на ръста на трудовото възнаграждение.

Именно това представлява основната характеристика на сегашния етап в развитието на капитализма, радикалното различие между него и предишния модел, който бихме могли да наречем „фордистки“, по името на Хенри Форд. По времето на фордизма, работниците са наясно, че ръстът на производителността автоматично води до увеличаване на

заплащането за труда им. Именно тогава се формира и многобройната средна класа. При това, ако човек веднъж попадне в тази прослойка, е трябвало доста да се постарее за да изпадне от нея. Днес обаче, ситуацията е друга. Ставаме свидетели не само на обедняването на класата на трудещите се, но и на средната класа. Естествена последица от което е намаляване покупателната способност на мнозинството от населението и резкият спад в търсенето. За да поддържат сравнително стабилно жизнено равнище, хората бяха принудени постоянно да вземат заеми. Потреблението се стимулираше от изгодните условия за кредитиране, а не от реалното увеличение на покупателната способност. И, което е най-интересното, платежоспособността на хората, получаващи кредити, не се вземаше предвид. В резултат от това, общата задлъжнялост на американските домакинства надхвърли всички възможни норми. Финансовите организации започнаха да се разплащат помежду си с дълговете на своите клиенти. Формираха се кредитни пазари. Разрастването на тези пазари в условия, когато не съществува практическа възможност за превръщането на кредитните облигации в наличност, стана една от основните причини за кризата. Все в някой момент пирамидата трябваше да рухне, както и стана през есента на миналата година. Нека напомня обаче, че, според повечето анализатори, окончателният крах на финансовата система ще стане факт през 2009.

Финансовата криза води до крах и на либералната идеология, която по времето на Тачър и Рейгън доведе до формирането на системата на „дерегулирания капитализъм”.

Фундаментален принцип на тази идеология беше минималната държавна намеса в пазарните механизми. Днес, когато най-големите банки, корпорации и застрахователни фондове молят държавата да им окаже финансова подкрепа, този принцип не издържа никаква критика.

- Какъв ще бъде новият световен ред, който ще се наложи след кризата?

- Разсъждавайки за новия световен ред, хората, кой знае защо, забравят, че в момента в света, на практика, не съществува никакъв ред. Това, на което сме свидетели, е световен хаос. Разбира се, пазарът няма да изчезне и в бъдеще. Пазарната икономика успя да докаже своята състоятелност и ефективност. Само че пазарът трябва да има определени граници и е крайно време да се откажем от идеята, че може да се регулира сам. Сегашната финансова криза го демонстрира с цялата му очевидност.

Освен това, светът следва да реабилитира политическата сфера. Идеолозите на съвременния либерализъм придават значение само на икономиката и правното съзнание, основаващо се върху моралистката концепция за човешките права. В тяхната система от приоритети на политиката е отредена незавидна роля, свеждаща се, на практика, до чисто техническото управление – т.нар. governance. Тоест, управлението на хората се приравнява с манипулирането на вещите, при което се губи човешкото измерение на социалното и политическото устройство. Политиката предполага възможността за избор, докато либералите се стремят да натрапят „единствено правилното” техническо решение. Подобен подход противоречи на самата същност на политическия процес, целящ постигането на всеобщото благо. Либералните икономисти не са в състояние да го разберат, защото вярват в „невидимата ръка на пазара” и признават само стремежа към лично благополучие. Следва обаче да се помни, че човекът не е просто производител и потребител. Той е социално животно, затова принадлежността към колектива, сакралната традиция, религията и духовността представляват естествената му форма на съществуване

и определят смисъла на живота му.

И накрая, политиката предполага демократична легитимност на властта, която – колкото и да е парадоксално – не се гарантира в либералната система. Защото новата управляваща класа не притежава такава легитимност. Гражданите са лишени от възможността да избират онези хора, които работят в международните центрове, където всъщност се вземат решенията, както и във водещите световни медии. Тоест, сблъскваме се с криза на системата на представителната демокрация, за чието преодоляване следва да се обърнем към концепцията за „демокрация на съучастието“.

- Според Вас, може ли сегашната криза да доведе до постепенно забавяне или дори спиране на глобализационния процес?

- Мисля че не. Глобализацията е свършен факт. Тя обаче може да има различни форми. Днес това е икономическата и технологична унификация, т.е. опитът планетата да се превърне в един огромен пазар. Разбира се, има множество играчи, които не са склонни да се разтворят в процеса на глобализация, опитвайки да съхранят идентичността си. За съжаление, в повечето случаи, съпротивата им придобива конвулсивните форми на безмисления антиглобализъм или шовинистичния национализъм. Това, впрочем, се отнася и до идеологията на ислямските радикали.

Следва да се откажем от формулата „Светът на глобалния Макдоналдс срещу този на глобалния джихад“. Въпросът трябва да се постави по друг начин и той е, дали вървим към еднополюсна или към многополюсна глобализация? Многополюсната глобализация е единствения начин да съхраним културните различия и политическата си самобитност. Ако обаче се реализира концепцията на мондиалистите, в света просто няма да има място за политика.

Няма съмнение, че вестфалският модел на „националната държава“ постепенно остава в миналото. Националните държави се оказаха прекалено големи, за да удовлетворят ежедневните потребности на обикновения човек, и прекалено малки, за да отговорят на глобалните предизвикателства. Неслучайно в последно време се говори за възраждане на империите. Имперският опит наистина може да бъде полезен. Защото този модел може да се справя с глобалните проблеми и, в същото време, изисква уважително отношение към локалните автономии. За разлика от него, якобинският модел на държавата, наложил се във Франция, в резултат от прекалената централизация, ликвидира политическия живот по места.

Днес, на локално равнище, следва да възродим социалните връзки вътре в общността, прекъснати през модерната епоха, а на континентално – да формираме мащабни геополитически блокове, които да се превърнат в полюси, регулиращи процесите на глобализация.

- Смятат Ви за идеолог на „новата десница“ в Европа. Как „новите десни“ виждат решението на такъв сериозен проблем като миграцията и свързаната с нея ерозия на културното ядро на Европа, както и на целия Западен свят?

- За съжаление, няма оптимално решение на този проблем. Най-малкото няма прости решения за него. Миграцията, която в момента е придобила глобален характер, се

превръща в негативно явление, когато достигне мащаби и пропорции, несъвместими с възможностите на страната-приемник. Резултат от неограничената миграция са очевидните социални патологии.

Разбира се, иска ми се миграционните потоци да бъдат ограничени. Може например, да бъдат променени някои аспекти, привличащи мигрантите. Но не бива да се самозалъгваме. Дори страните, активно опитващи се да съдържат миграцията, като например САЩ, не могат да се похвалят с кой знае какви успехи.

В исторически план, миграцията представлява въплътен на практика проект на капиталистическия патронат. Мигрантите са резервната армия на капитала, на когото тази евтина работна сила беше изгодна като инструмент за натиск върху европейската работническа класа и с чиято помощ биваше ограничаван ръстът на работните заплати. Първоначално, чуждестранните работници идваха да припечелят нещо и след това си заминаваха обратно. Но след като започна да се реализира прословутата политика за „съединяване на семействата” и Франция реши да дава гражданство на всеки, роден в страната, без оглед на това, какво е било гражданството на родителите му, миграцията, която дотогава беше предимно трудова и ограничена във времето и по своите мащаби, се трансформира в миграция с цел постоянно заселване, т.е. в преселение.

- Необратим ли е този процес?

- В определен смисъл, да. Но можем да го забавим. Необходима ни е политика на активно взаимодействие с държавите, от които идват мигрантите. Трябва да им помогнем да се развиват и да се обърнат към самите себе си. Тогава мигрантите ще имат по-малко поводи да заминават и да търсят щастието си в чужбина. На практика се сблъскваме с необходимостта да следваме няколко модела на развитие. Защото не е задължително всички страни да вървят по пътя на т.нар. „american life”, нито пък всеки трябва да имигрира на Запад. Ще повторя обаче, че тук няма лесни решения, много по-лесно е да кажеш нещо, отколкото да го изпълниш.

- Защо Европа (т.е. европейският модел) се оказва толкова привлекателна? Дали тази привлекателност ще се запази и в обозримо бъдеще и как ще се променя с течение на времето?

- Всъщност, нима европейският политически модел действително е чак толкова привлекателен? За да отговорим на този въпрос, трябва да сме сигурни, че подобен модел наистина съществува и може да бъде дефиниран. Престижът, с който днес се ползва Европа, се обуславя почти изключително от исторически причини. Потвърждение на това е огромният брой туристи, които идват тук всяка година. Но когато става дума за политика, Европа не успя да се превърне в алтернатива на „глобалния модел”, който днес се разпространява по целия свят. Лично аз ужасно съжалявам за това.

- Защо често противопоставяне понятията „Запад” и „Европа”?

- В хода на историята, понятието „Запад” търпи много сериозна трансформация. През античната епоха Западът се асоциира с Римската империя, а през класическата – като Запад определят европейската цивилизация, която постепенно разширява границите си, застрашвайки самобитността на другите култури и народи. По време на студената война

пък, като „западни” се определят всички развити некомунистически държави, включително и Япония. Западът винаги се опитва да обърне останалия свят в своята вяра. По време на Кръстоносните походи става дума за приемането на християнството, а през колониалната епоха – за насаждане на политическите принципи на европейската държавност. Днес Западът се опитва да „присади” в останалите държави американския модел на развитие и икономически ръст.

В тази връзка, въпросът е, дали съвременна Европа е заинтересована от запазването на западния атлантически свят. Според мен, това е изкуствено обединение. От геополитическа гледна точка, Европа е континентално образувание, а САЩ са морска държава. И, отчитайки вечното противопоставяне между „морето” и „сушата”, интересите им не съвпадат по дефиниция.

- Как оценявате сегашния етап на европейската интеграция?

- Подкрепям идеята за единна Европа, но категорично не съм съгласен с начина, по който тя се реализира в момента. Основната грешка е, че европейските държави се обединяват на основата на търговията и икономиката, наивно разчитайки, че това ще създаде необходимите предпоставки за политическото им обединение. Освен това, брюкселската еврокрация не позволява на европейските народи да участват във вземането на решенията за бъдещето на континента. Лансираният от нея проект за европейска конституция представлява бюрократичен документ, с обем от 150 страници, който няма нищо общо с истинската конституция. В него дори не се говори за това, коя точно институция ще отговаря за практическата реализация на основния европейски закон. Затова, щом народите получат възможност да си кажат думата, те се обявяват против гротесткния проект на еврократите. Така стана във Франция и Холандия, през 2005, същото се случи и в Ирландия през лятото на миналата 2008.

Другата грешка на брюкселските идеолози е, че те предпочетоха физическото разширяване на Съюза пред укрепването на политическото му единство. Така в ЕС влязоха редица зависими от Вашингтон държави от Централна и Източна Европа, на които им липсва чувство за европейска отговорност. В резултат от тези грешки, институциите на обединена Европа, на практика, се оказаха парализирани.

Любопитно е, че и досега липсва ясна представа относно това, защо всъщност се обединява Старият свят. Има две възможни алтернативи. Първата е превръщането на Европа в огромна зона на свободен обмен без ясно очертани граници, която по-късно ще се интегрира в глобалния пазар. Втората е тя да се превърне в независима държава с ясни граници, отчитащи цивилизационните и геополитически фактори, т.е. създаването на континента на самостоятелен силов център.

Естествено, този втори сценарий поражда алергия у САЩ...

След краха на Съветския съюз, външната политика на Съединените щати целеше да попречи на появата на конкуриращ ги силов център. Затова САЩ, които се отнасят благожелателно към формирането на зона за свободен обмен на европейския континент, са настроени против политическото, да не говорим за военното, обединение на ЕС. Те неведнъж даваха да се разбере, че осъждат идеята за създаването на автономна система за

сигурност в Европа, която би поставила под въпрос привилегиите на НАТО. Засега Европа се бои открито да декларира своята независимост, но в същото време не желае да бъде възприемана като американска колония. Способни ли са европейците да отправят предизвикателство към САЩ? Днес ЕС е втората по мащабите си икономика в света, водеща търговска държава, превъзхождаща Съединените щати по числеността на своето население. Тоест, Съюзът има всички шансове да формира независим силов център. Особено ако Русия се върне към ролята си на велика държава и демонстрира готовност да възприема Европа в рамките на общата континентална съдба. Разбира се, подобна перспектива плаши американците. Неслучайно те се опитват да обкръжат Русия, подкрепяйки в съседните и държави опозиционните на властта „огнища“ и използвайки тактиката на т.нар. „цветни революции“.

- Доколко оправдани са, според Вас, американските опасения?

- Възстановяването на държавността в Русия все още не е приключило. Системата продължава да е доста крехка. И, ако Путин се беше оттеглил от властта, никой не можеше да гарантира, че страната ще продължи да се движи в същата посока. Възраждането на руската мощ е важно не само за самата Русия, но и за нейните съседи. Би било добре, ако тя възстанови ролята си на стратегически и политически център на евразийския континент, както и влиянието си в зоната на своите традиционни интереси. Що се отнася до опитите на САЩ да влязат в тази зона, надявам се, че те ще се провалят, а американските пионки, обслужващи интересите на Вашингтон в постсъветското пространство, ще бъдат отстранени от властта.

- Само че Вашата гледна точка не е особено популярна на Запад, особено ако си припомним реакцията на събитията в Южен Кавказ, през 2008, и газовата криза, в началото на 2009...

- Ако говорим за американската реакция, тя беше напълно предсказуема. САЩ възприеха конфликта в Южен Кавказ като предизвикателство на един от конкурентите си. Европейската реакция обаче, поражда недоумение. Въпреки че Русия просто отговори на грузинското нападение, тя беше обвинена в агресия. За политиците от ЕС враждебността им по отношение на Русия е в пряка зависимост от тяхната ориентация към Вашингтон. В европейското обществено мнение обаче, Русия се възприема доста по-спокойно, там липсват враждебността, страха и антипатиите.

- Доколко, според Вас, европейският модел е подходящ за другите цивилизации?

- Не споделям популярната идея на покойния Самюел Хънтингтън за „сблъсък на цивилизациите“. Цивилизациите никога не са били политически играчи, въпреки че формират едно от равнищата на международните отношения. Теорията за „цивилизационния сблъсък“ е просто нова версия на старото противопоставяне между съвременните (западните) и несъвременните (т.е. традиционните) общества. Теорията на Хънтингтън целеше да сближи Европа и Америка на основата на общото враждебно отношение към арабско-мюсюлманския свят, който в представите на американците е въплъщение на Сатаната – трансформация, която се оказа необходима след разпадането на съветския блок, олицетворяващ по времето на студената война „империята на злото“. Смятам че възприемането на исляма като еднородно течение е огромна заблуда, защото

вътре в тази религия са налице съществени разломни линии между отделните му версии, за което говорят и непресъснатите сблъсъци между сунити и шиити. Европа трябва да се стреми да установи диалог с другите цивилизации, а не да се опитва да ги демонизира.

- Смятате ли, че между Западна (ЕС) и Източна (Русия) Европа има някакви общи ценности?

- В геополитически план, Европа и Русия са части от един континент. В рамките на световната система, евразийският континент олицетворява „властта на Сушата” (телурокрацията), докато САЩ – „властта на Морето” (таласокрацията). Противоречията между логиката на Сушата и тази на Морето са непреодолими. Европа и Русия следва да работят за създаването на многополюсен свят, в който всеки културен или цивилизационен полюс да може да влияе върху глобализационния процес. Според мен, най-големият въпрос днес е, дали вървим към многополюсен или към еднополюсен свят, който в крайна сметка ще легитимира американската хегемония. Русия демонстрира на ЕС пример за независимо и суверенно поведение и в този смисъл ние, европейците силно се нуждаем от нея.

- Как се отнасяте към по-нататъшното разширяване на НАТО на Изток?

- Не приемам идеята за интегрирането в НАТО на такива страни като Украйна и Грузия. Подобно решение би било директна заплаха за интересите на Русия и, в същото време, няма да даде нищо на Европа. Присъединяването на тези държави към пакта отговаря единствено на интересите на САЩ, които искат да обградят Русия с нещо подобно на санитарен кордон от американски съюзници. Нещо повече, смятам че НАТО е свършено лишена от *raison d'être* (т.е. от смисъл да съществува). Алиансът е остатък от студената война, който трябваше да изчезне заедно с Варшавския пакт.

- Дали влизането на Барак Обама в Белия дом ще промени отношенията между САЩ и Европа?

- Управлението на Обама ще бъде белязано от смяна в стила и тона на американската политика. Новият президент ще скъса с агресивния милитаризъм и едностранния подход на екипа на Буш и ще се опита да поддържа нормални отношения с всичките си съюзници. Същността на нещата обаче едва ли ще се промени. Американската външна политика слабо зависи от личността на президента, тя се подчинява на определени исторически константи. Като основната измежду тях е хегемонизмът с определен морален отенък. Тоест, Америка иска да контролира целия свят под предлог, че само тя може да донесе демокрация и свобода на хората. На практика обаче, тя просто се опитва да наложи собствения си модел в глобален мащаб. В същото време, очаквам нарастване на напрежението в отношенията между САЩ и Русия. Във Вашингтон продължават да разглеждат тази страна като възможен противник. Следователно, САЩ няма да се откажат от опитите за обкръжаването и, включително и чрез провокиране в съседните страни на т.нар. „цветни революции”, водещи до установяването там на режими, които са откровено враждебни на Русия, както и чрез превръщането на някогашните зони на руско влияние в проводници на американската политика, какъвто е случаят с Грузия например.